

Karol PIĘKOŚ 

Uniwersytet Rzeszowski

kpiekos@ur.edu.pl

WYSPY NORMANDZKIE WOBEC WIZJI NIEZALEŻNOŚCI

ABSTRACT Channel Islands towards the Vision of Independence

As a result of the events that occurred in Catalonia in 2017, the independence aspirations of nations, territories and the authorities of certain regions have become a more frequently analysed topic. The formation of new states is not a short and easy process. In addition, it is necessary to obtain the approval of the international community in order for the new state to function smoothly in its relations with other subjects of international law. In recent years, also in the context of the Channel Islands, discussions have arisen about their possible independence. Within this small archipelago there are dependent territories: The Bailiwick of Jersey and the Bailiwick of Guernsey, within which there are two other jurisdictions of Alderney and Sark. Britain's exit from the European Union (EU), which occurred as a result of the June 23, 2016 referendum, also affected the situation in its dependent territories.

Keywords: independence, dependent territory, Brexit, Channel Islands, Great Britain

Słowa kluczowe: niepodległość, terytorium zależne, brexit, Wyspy Normandzkie, Wielka Brytania

WSTĘP

Wyspy Normandzkie są archipelagiem położonym na kanale La Manche w odległości około 130 km od wybrzeży Wielkiej Brytanii, której jednak nie są częścią. Nazwa Wyspy Normandzkie jest pojęciem geograficznym¹. Powierzchnia archipelagu liczy 198 km², a zdecydowaną jego część stanowią cztery główne wyspy: Jersey, Guernsey, Alderney i Sark. W 2020 roku obszar ten zamieszkiwany był przez około 174 tys. osób².

Główne jednostki geopolityczne tego obszaru stanowią: Baliwat Jersey oraz Baliwat Guernsey, które stanowią dependencje Korony Brytyjskiej. Są to obszary zależne od Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, ale niestanowiące jego części. Dodatkowo Baliwat Guernsey ma własne dependencje, do których należy zaliczyć Alderney i Sark³. Najwyższym przedstawicielem terytoriów zależnych jest monarcha brytyjski, który realizuje swoje obowiązki za pomocą Tajnej Rady (Privy Council)⁴.

Skomplikowany status tych jednostek geopolitycznych wynika głównie z uwarunkowań historycznych. Początku zależności Wysp Normandzkich od Korony Brytyjskiej należy doszukiwać się w 1066 roku. Wówczas królem Anglii został książę Normandii Wilhelm I Zdobywca⁵. Na początku XIII wieku król angielski Jan bez Ziemi utracił ziemie w kontynentalnej Normandii, aczkolwiek zachował kontrolę nad Wyspami Normandzkimi. Obecnie zwierzchnia rola monarchów angielskich nad tym archipelagiem wywodzona jest z postanowień traktatu paryskiego, zawartego w 1259 roku⁶. Monarchowie brytyjscy używają zwyczajowo tytułu księcia Normandii (Duke of Normandy)⁷.

Celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na następujące pytania badawcze: 1) czy w XXI wieku na Wyspach Normandzkich postulowano uzyskanie niepodległości?; 2) w jaki sposób brexit wpłynął na funkcjonowanie terytoriów zależnych zlokalizowanych na obszarze Wysp Normandzkich?; 3) czy Baliwat Jersey i Baliwat Guernsey współpracują z innymi państwami niż Wielka Brytania?

Badania zostały przeprowadzone z wykorzystaniem metody analogii oraz analizy instytucjonalno-prawnej. Zastosowane metody badawcze były kluczowe dla uzyskania

¹ R. Żelichowski, *Modelowa okupacja hitlerowska Wielkiej Brytanii w II wojnie światowej*, „Dzieje Najnowsze” 2019, t. 51, nr 4, s. 30.

² *Channel Islands*, Commonwealth Chamber of Commerce, [online] <https://commonwealthchamber.com/associated-territories/channel-islands>, 1 XII 2023.

³ K. Piękoś, *Problematyka współczesnych terytoriów zależnych na przykładzie Alderney*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2020, nr 29, s. 24.

⁴ M. Żuk, *Związki wyspy Sark z Unią Europejską*, [w:] *Pierwsza pięćdziesiątka. Małe państwa Europy Środkowo-Wschodniej w Unii Europejskiej*, red. R. Żelichowski, Warszawa 2010, s. 220.

⁵ *Tamże*, s. 219.

⁶ *History*, Channel Islands Brussels Office, [online] <https://channelislands.eu/history>, 1 XII 2023.

⁷ *Why do Channel Islanders Call the Queen the Duke of Normandy?*, ITV, 22 IX 2022, [online] <https://www.itv.com/news/channel/2022-09-09/why-do-channel-islanders-call-the-queen-the-duke-of-normandy>, 1 XII 2023.

odpowiedzi na postawione pytania. Pierwsza z nich pozwoliła na dokonanie porównania sytuacji terytoriów zależnych znajdujących się na Wyspach Normandzkich, a druga umożliwiła zrozumienie statusu tych jednostek geopolitycznych oraz ich relacji z Wielką Brytanią i innymi państwami⁸.

STATUS WYSP NORMANDZKICH

Jak wcześniej wspomniano, Wyspy Normandzkie stanowią dependencje Korony Brytyjskiej. Co istotne, obszar ten nie jest jednak częścią terytorium Wielkiej Brytanii. Status Wysp Normandzkich jest złożony. Jak podkreśla Justyna Eska-Mikołajewska, nie stanowią one terytorium zależnego *de iure*. Relacje łączące Wyspy Normandzkie z Wielką Brytanią, w tym ograniczona podległość tych pierwszych, mają swoje korzenie w tradycji⁹.

Wyspy Normandzkie nigdy nie były brytyjskimi koloniami, a łączące je z Wielką Brytanią relacje nie są uregulowane w żadnych przepisach o charakterze ustrojowym. Sprawy dotyczące polityki obronnej, jak i polityki zagranicznej należą do zobowiązań Wielkiej Brytanii wobec analizowanych dependencji. Relacje z nimi utrzymuje Ministerstwo Sprawiedliwości Wielkiej Brytanii. Mieszkańcy Wysp Normandzkich mają obywatelstwo brytyjskie¹⁰.

W przeszłości, kiedy Wielka Brytania była członkiem Unii Europejskiej (UE), członkostwo to nie obejmowało Wysp Normandzkich. Mimo to utrzymano bezcłową wymianę handlową pomiędzy Wyspami Normandzkimi i Wielką Brytanią. Obowiązująca pomiędzy wskazanymi stronami unia celna znalazła się we Wspólnotach Europejskich. W wymiarze polityk rolnych przepisy z niej wynikające obowiązywały jedynie w zakresie gwarantującym swobodną wymianę handlową, natomiast mieszkańcy Baliwatu Jersey i Baliwatu Guernsey nie mogli korzystać z funduszy wspólnotowych przeznaczanych dla rolnictwa¹¹.

Na obszarze Wysp Normandzkich obowiązywało przyjęte 1 stycznia 1994 roku *Porozumienie o Europejskim Obszarze Gospodarczym*, co nadawało wyspom status członka stowarzyszonego. Nie wywierało ono jednak wpływu na ich stosunki z Unią Europejską, z którą Wyspy Normandzkie posiadały unię celną. Dodatkowo obowiązujący od 1973 roku traktat akcesyjny Wielkiej Brytanii nie pozwalał na swobodny przepływ usług i osób, a jedynie towarów¹².

⁸ R. Backer i in., *Metodologia badań politologicznych*, Warszawa 2016, s. 65.

⁹ J. Eska-Mikołajewska, *Instytucja sędziego pokoju na Wyspach Normandzkich*, [w:] *Sądownictwo pokoju. Rozwiązania zagraniczne z perspektywy krajowej*, red. P. Mostowik, A. Poglódek, Warszawa 2022, s. 226.

¹⁰ K. Piękoś, *Problematyka współczesnych...*, s. 24-25.

¹¹ B.H. Toszek, *Sytuacja brytyjskich terytoriów zależnych w Europie po przystąpieniu Wielkiej Brytanii do Wspólnot Europejskich*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Acta Politica” 2009, nr 21, s. 98-99.

¹² J. Eska-Mikołajewska, *Instytucja sędziego pokoju...*, s. 227.

Wyspy Normandzkie mają również własne władze. Władzę ustawodawczą w Baliwacie Jersey sprawuje parlament (States Assembly), który jest wybierany w demokratycznych wyborach. Liczy on 49 członków: 8 senatorów, 12 konstabli oraz 29 deputowanych, których kadencja trwa 4 lata. Dodatkowo w parlamencie bez prawa głosu zasiada 5 członków¹³. Parlament w ramach swoich kompetencji uchwała prawo, budżet oraz podatki. Dodatkowo decyduje o wyborze premiera oraz ministrów, jak i członków komisji. Baliwat Jersey nie ma swoich reprezentantów w parlamencie Wielkiej Brytanii. Na wyspie funkcjonuje odrębny system fiskalny oraz sądowiczy¹⁴. Brytyjski monarcha jest reprezentowany przez porucznika gubernatora, który mianowany jest przez niego na pięć lat. Stanowi on osobistego przedstawiciela monarchy oraz jego doradcę. Pełni głównie funkcje reprezentacyjne. Jest także głównodowodzącym brytyjskich sił zbrojnych na wyspie¹⁵.

W Guernsey również funkcjonują władze wybierane w demokratycznych wyborach. Parlament (States of Guernsey), który pełni funkcję ustawodawczą, liczy 38 członków wybieranych na wyspie Guernsey oraz 2 – na Wyspie Alderney. Kadencja parlamentu trwa cztery lata¹⁶. Władzę wykonawczą sprawują komitety, które wybiera parlament. Najważniejszym politykiem jest przewodniczący Komitetu ds. Polityki i Zasobów. Podobnie jak w przypadku Baliwatu Jersey brytyjskiego monarchę reprezentuje na Guernsey gubernator porucznik, który odgrywa podobną rolę do swojego odpowiednika w sąsiednim baliwacie. Jest mianowany zwykle na okres pięciu lat¹⁷.

Również dependencje Baliwatu Guernsey: Alderney oraz Sark mają własne władze. W Alderney rządy sprawuje parlament wyspy (States of Alderney). W jego skład wchodzi 10 członków wybieranych na 4 lata oraz prezydent, który pełni funkcję przewodniczącego parlamentu¹⁸. Dodatkowo ma on rozstrzygający głos w sprawach, gdzie nie osiągnięto większości¹⁹. Podobnie jak w przypadku Guernsey na wyspie władzę wykonawczą sprawują komitety²⁰.

Wyjątkowym przypadkiem jest Wyspa Sark. Do niedawna funkcjonowała ona na podstawie systemu feudalnego, który w 2008 roku uległ daleko idącym reformom²¹.

¹³ *Members of the States*, States of Jersey. States Assembly, [online] <https://statesassembly.gov.je/about/membersmeetingsproceedings/Pages/AboutMembers.aspx>, 1 XII 2023.

¹⁴ *Government, History and Culture*, Government of Jersey, [online] <https://www.gov.je/LifeEvents/MovingToJersey/WhyChooseJersey/pages/government.aspx>, 1 XII 2023.

¹⁵ *Role of the Lieutenant-Governor*, Office of the Lieutenant-Governor, [online] <https://www.governmenthouse.gov.je/lieutenantgovernor/roleofthecurrentlieutenantgovernor-2>, 1 XII 2023.

¹⁶ *The States of Guernsey*, Commonwealth Enterprise and Investment Council, [online] <https://www.cweic.org/strategic-partners/the-states-of-guernsey>, 1 XII 2023.

¹⁷ *The Lieutenant-Governor*, Guernsey Government House, [online] <https://www.governmenthouse.gg/article/156813/The-Lieutenant-Governor>, 1 XII 2023.

¹⁸ K. Piękoś, *Problematyka współczesnych...*, s. 25, 28.

¹⁹ *Alderney Presidential Role Attracts Three Nominees*, BBC News 1 VI 2011, [online] <https://www.bbc.com/news/world-europe-guernsey-13617233>, 1 XII 2023.

²⁰ *Government*, States of Alderney, [online] <https://alderney.gov.gg/government>, 1 XII 2023.

²¹ D. Torrance, *The Crown Dependencies*, House of Commons Library, 21 II 2023, [online] <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8611/CBP-8611.pdf>, 1 XII 2023.

W ich wyniku zdecydowano, że parlament (Chief Pleas) będzie liczył 18 osób wybieranych w demokratycznych wyborach na czteroletnią kadencję. Wybory odbywają się co dwa lata, w każdym wybierana jest połowa składu izby. W ostatnich latach pojawiał się jednak problem obsadzenia wszystkich mandatów²². Na czele władz wyspy stoi senior, który pełni funkcje reprezentacyjne²³. Rządowi przewodniczy seneszał Sarku, który do 2013 roku łączył rolę głównego sędziego oraz przewodniczącego rządu wyspy²⁴.

KWESTIA NIEZALEŻNOŚCI

Na Wyspach Normandzkich nie ma wyraźnych tendencji zmierzających do uzyskania pełnej suwerenności. Nie funkcjonują ruchy separatystyczne czy też radykalne partie polityczne, aczkolwiek temat niezależności pojawiał się w ostatnich latach w przestrzeni publicznej i był poruszany m.in. przez sir Philipa Bailhache'a, znanego na wyspie Jersey polityka, który w przeszłości pełnił istotne funkcje m.in. baliwa Jersey oraz ministra ds. stosunków zewnętrznych. Mimo że nie podjęto zdecydowanych działań w kierunku uzyskania suwerenności, to nie rezygnowano z dbania o własne interesy oraz utrzymanie odrębności. Istotne jest, że najwięcej miejsca w dyskusjach poświęcano tej sprawie w Baliwacie Jersey.

W 2007 roku pomiędzy Jersey a Wielką Brytanią podpisano porozumienie w sprawie ram rozwoju międzynarodowej tożsamości Jersey. W wydanym oświadczeniu wskazano na wyjątkowe relacje łączące te dwie jednostki geopolityczne. Podkreślono, że zarówno Jersey, jak i Wielka Brytania mają zróżnicowaną tożsamość. Zaznaczono również możliwą odrębność interesów w przyszłości i wyrażono zadowolenie z dotychczasowej współpracy oraz nadzieję na dalszy rozwój wspólnych relacji²⁵.

W porozumieniu podkreślono, że Wielka Brytania nie ponosi demokratycznej odpowiedzialności za to, co się dzieje na obszarze wyspy Jersey, jak i za nią samą. Zapisano także, że na jej terenie rządzą demokratycznie wybrane władze. Dodatkowo wskazano, że na arenie międzynarodowej Wielka Brytania nie będzie działała w imieniu Jersey bez wcześniejszych konsultacji oraz że Jersey jest demokracją o długiej tradycji, która spełnia międzynarodowe standardy. Brytyjczycy uznali, że interesy Jersey mogą być odmienne od ich własnych, i zdecydowali, że będą się starali je uwzględnić.

²² *Sark Asks – Who Wants to Be a Conseiller?*, „Guernsey Press” 2023, 24 X, [online] <https://guernseypress.com/news/2022/10/24/sark-asks--who-wants-to-be-a-conseiller>, 1 XII 2023.

²³ M. Leach, *LISTEN: Sark Seigneur Critical of Government's Lack of Planning*, „Bailiwick Express. Jersey Edition” 2022, 15 III, [online] <https://www.bailiwickexpress.com/jsy/news/listen-sark-seigneur-critical-governments-lack-planning>, 1 XII 2023.

²⁴ *Sark Seneschal Role Divide Date Set*, BBC News, 9 I 2013, [online] <https://www.bbc.com/news/world-europe-guernsey-20943899>, 1 XII 2023.

²⁵ *Jersey and UK Agree Framework for Developing Jersey's International Identity*, Government of Jersey, 1 V 2007, [online] <https://www.gov.je/News/2007/Pages/JerseyandUKagreeframeworkfordevelopingJerseysinternationalidentity.aspx>, 1 XII 2023.

W porozumieniu pojawił się również punkt poświęcony odmiennej tożsamości międzynarodowej w stosunku do Wielkiej Brytanii, która miała nadal wspierać rozwój Jersey. Istotne jest, że podobne porozumienie zawarto z władzami Baliwatu Guernsey oraz wyspą Man²⁶.

W lipcu 2005 roku na Jersey Grupa ds. Przeglądu Konstytucji, powołana przez Podkomisję Komisji ds. Polityki i Zasobów, opracowała drugie z kolei sprawozdanie okresowe, które dotyczyło m.in. tematu niepodległości. W dokumencie podkreślono, że grupa odpowiedzialna za jego przygotowanie składała się z urzędników i była apolityczna²⁷.

W raporcie sformułowano interesujące wnioski związane z tematem niepodległości. Otóż w konkluzji wskazano, że Jersey jest gotowe do jej uzyskania, co potraktowano jako mało zaskakujący wniosek ze względu na długą historię tej jednostki geopolitycznej i bogate tradycje niezależnego systemu sądowiczego i prawnego. Podkreślono, że Jersey ma większy stopień autonomii niż Bermudy, Gibraltar, Szkocja oraz Walia. W samym raporcie stwierdzono, że gdyby niepodległość została narzucona, to Jersey byłoby w stanie funkcjonować w nowej rzeczywistości. Odniesiono się również do sprawy sąsiedniego Baliwatu Guernsey; słusznie wskazano, że gdyby nastąpiła zmiana okoliczności, to dotyczyłaby ona obu jurysdykcji, aczkolwiek jest to sprawa, która powinna być rozważana przez każde państwo osobno. Ponadto w dokumencie przedstawiono projekt konstytucji. Obecnie zarówno Baliwat Jersey oraz Baliwat Guernsey nie mają pisanej konstytucji²⁸.

Można zauważyć, że władze obu baliwatów korzystają z paradyplomacji²⁹ do zabiegania o własne interesy. Relacje tych jednostek geopolitycznych nie ograniczają się wyłącznie do utrzymywania stosunków z historycznie powiązaną z nimi Wielką Brytanią.

Temat ewentualnej niepodległości pojawiał się na Jersey i w kolejnych latach. W 2010 roku odbyła się konferencja pt. *Zależność czy suwerenność?* zorganizowana przez sir Philipa Bailhache'a. Udział w wydarzeniu wzięli przedstawiciele Wielkiej Brytanii, Lichtensteinu, sąsiedniego Baliwatu Guernsey oraz eksperci³⁰. Kolejną konferencję, zatytułowaną *Konfederacja Wysp Normandzkich: kolejne kroki?*, zorganizowano w 2012 roku. Poruszono na niej temat ewentualnej konfederacji Wysp Normandzkich. Obecni na konferencji przywódcy polityczni z obu baliwatów podkreślali znaczenie współpracy. W opracowanym przez Bailhache'a podsumowaniu tego

²⁶ *Tamże*.

²⁷ *Constitution Review Group Release Second Interim Report*, Government of Jersey, 30 VII 2008, [online] <https://www.gov.je/News/2008/Pages/JerseysConstitution.aspx>, 1 XII 2023.

²⁸ *Second Interim Report of the Constitution Review Group*, Government of Jersey, [online] <https://www.gov.je/ImportedNewsObject/SecondInterimReportoftheConstitutionReviewGroup.pdf>, 1 XII 2023.

²⁹ Paradyplomację można zdefiniować jako udział władz podmiotów subpaństwowych czy też quasi-państwowych w stosunkach międzynarodowych za sprawą budowania relacji, które mają charakter formalny i nieformalny. Mogą one dotyczyć różnych sfer. Zob. A. Rydzewska, *Aktywność zewnętrzna podmiotów subpaństwowych na przykładzie Katalonii*, „Alcumena, Pismo Interdyscyplinarne” 2020, nr 4, s. 18.

³⁰ *Sovereignty or Dependency on Agenda at Conference*, „Jersey Evening Post” 2010, 17 IX, [online] <https://jerseyeveningpost.com/news/2010/09/17/sovereignty-or-dependency-on-agenda-at-conference>, 1 XII 2023.

wydarzenia przedstawiono wnioszek, że Wyspy Normandzkie zaczęły podążać ścieżką federacyjną, a podstawowe pytanie dotyczy tego, w jakim kierunku będą zmierzać. Dodatkowo autor wskazał, że z zewnątrz Wyspy Normandzkie są postrzegane jako jednolity organizm. W trakcie konferencji prowadzono szeroką dyskusję na temat możliwości współpracy baliwatów oraz jej formy³¹.

W 2010 roku w Brukseli utworzono Biuro Wysp Normandzkich, wspólne dla Baliwatu Jersey oraz Baliwatu Guernsey. Celem niniejszej inicjatywy było promowanie ich interesów oraz uzyskanie reprezentacji w ramach instytucji UE. Podjęte działania doprowadziły do wzmocnienia powiązań pomiędzy obiema jurysdykcjami³².

Wydarzeniem, które bez wątpienia wpłynęło na pozycję dependencji znajdujących się na Wyspach Normandzkich, był tzw. brexit, czyli wyjście Wielkiej Brytanii z UE, które zakończyło się 24 grudnia 2020 roku³³. Mimo że Wyspy Normandzkie nie były członkiem UE, to zapoczątkowany w Wielkiej Brytanii proces wpłynął na ich funkcjonowanie. Były bowiem w ramach UE wspierane przez sąsiednią monarchię, m.in. w zakresie swobodnego przepływu towarów między wyspami oraz Wielką Brytanią i UE. Brexit spowodował spadek dochodów z turystyki³⁴ oraz doprowadził do konfliktów w sprawie połowu ryb między rybakami francuskimi i tymi pochodzącymi z Wysp Normandzkich³⁵. Parlamenty Alderney, Guernsey oraz Sark zdecydowały się uczestniczyć w nowych stosunkach pomiędzy Wielką Brytanią a UE (w ramach *Umowy o handlu i współpracy* (Trade and Cooperation Agreement – TCA)), w szczególności w sprawie handlu towarami oraz rybołówstwa³⁶. W realizację TCA zaangażowany jest również Baliwat Jersey, którego władze 26 listopada 2018 roku podpisały porozumienie celne z Wielką Brytanią. Jego najważniejsze postanowienia dotyczyły nienakładania ceł na wymieniane między sobą towary oraz stosowania wspólnych taryf celnych na towary pochodzące spoza unii celnej³⁷. Unią celną objęte są również Wyspa Man oraz Baliwat Guernsey³⁸.

³¹ P. Bailhache, *Conference Proceedings – Confederation of the Channel Islands? – Next Steps*, „Jersey and Guernsey Law Review” 2013, vol. 17, no. 1, [online] https://www.jerseylaw.je/publications/jglr/Pages/JLR1302_Bailhache.aspx, 1 XII 2023.

³² Channel Islands Brussels Office, [online] <https://channelislands.eu/cibo>, 1 XII 2023.

³³ E. Kawecka-Wyrzykowska, Ł. Ambroziak, *Brexit. Wybrane implikacje ekonomiczne dla Polski*, „Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics” 2021, nr 4, s. 55.

³⁴ J. Jeune, *Tourism Boost for Jersey as French Visitors Are Allowed Day Trips with ID Cards*, „Jersey Evening Post” 2023, 7 III, [online] <https://jerseyeveningpost.com/news/2023/03/07/tourism-boost-for-jersey-as-french-visitors-are-allowed-day-trips-with-id-cards>, 1 XII 2023.

³⁵ M. Potocki, *Mała wojna połowowa o Jersey z brexitem w tle*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2021, 10 V, [online] <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8158504,wyspa-jersey-brexit-rybolowstwo-francja.html>, 1 XII 2023.

³⁶ *Information on the Location of the Islands and Their Constitution*, The Official Website for the States of Guernsey, [online] <https://www.gov.gg/article/120176/Information-on-the-location-of-the-islands-and-their-constitution>, 1 XII 2023.

³⁷ *Jersey's Relationship with the UK and EU*, Government of Jersey, [online] <https://www.gov.je/Government/Departments/JerseyWorld/pages/relationshipspeuanduk.aspx>, 1 XII 2023.

³⁸ *Constitution, Position and Customs Territory*, Government of Jersey, [online] <https://www.gov.gg/article/152732/Constitution-position-and-customs-territory>, 1 XII 2023.

W maju 2021 roku francuscy rybacy w ramach protestu w związku z ograniczeniami połowów w pobliżu Jersey zablokowali port w Saint Helier. W odpowiedzi na ich działania oraz groźbę odcięcia energii elektrycznej przez francuskie władze (Francja dostarcza 95% energii Baliwatowi Jersey) brytyjskie wojsko wysłało łodzie patrolowe. Sprawą zainteresowała się Komisja Europejska, która apelowała o pokojowe rozwiązanie sporu³⁹. Już kolejnego dnia media informowały o zażegnaniu konfliktu. Francuscy rybacy przestali blokować port w Saint Helier, a łodzie patrolowe brytyjskiej marynarki wojennej powróciły do swoich baz⁴⁰.

Mimo napięć pojawiających się pomiędzy Wielką Brytanią a Francją władze Wysp Normandzkich podjęły starania zmierzające do poprawy stosunków oraz sytuacji w branży turystycznej. W 2023 roku władze Jersey uzyskały zgodę na rozpoczęcie pilotażowego programu, który miał pozwolić francuskim turystom na odwiedzenie wyspy na podstawie dowodu osobistego. Przemawiał za tym niski odsetek obywateli Francji posiadających paszport (dysponuje nim 49% Francuzów) oraz spadek liczby turystów odwiedzających wyspę. W 2022 roku na Jersey przybyło 5560 Francuzów, co stanowiło tylko 28% odwiedzających z 2019 roku. Ze względu na straty finansowe wynikające z utraty liczby podróżujących władze francuskiego departamentu Manche zapowiadały zaprzestanie finansowania promu transportującego turystów na wyspę Jersey⁴¹. Władze Baliwatu Guernsey również umożliwiły odwiedzanie wyspy francuskim obywatelom na podstawie dowodu osobistego⁴².

W ramach paradyplomacji władze Baliwatu Jersey oraz Baliwatu Guernsey w 2023 roku odnowiły współpracę z francuskim departamentem Ille-et-Vilaine. Dotyczy ona edukacji, pomocy zagranicznej oraz handlu. Po raz pierwszy podpisano również memorandum z regionem Bretanii. Mimo różnic powstałych w wyniku brexitu okazało się, że na poziomie regionalnym współpraca Wysp Normandzkich z sąsiednimi departamentami Francji, z którą są historycznie i kulturowo powiązane, może się dalej rozwijać.

³⁹ *Brytyjskie uzbrojone łodzie skierowane na wyspę Jersey*, money.pl, 6 V 2021, [online] <https://www.money.pl/gospodarka/brytyjskie-uzbrojone-lodzie-skierowane-na-wyspe-jersey-6636779090750304a.html>, 1 XII 2023.

⁴⁰ A. Konopka, *Brytyjskie łodzie patrolowe powrócą z Jersey do swojej bazy*, gospodarkamorska.pl, 7 V 2021, [online] <https://www.gospodarkamorska.pl/brytyjskie-lodzie-patrolowe-powroca-z-jersey-do-swojej-bazy-58851>, 1 XII 2023.

⁴¹ F. Hersey, *Channel Islands Begin Accepting French ID Cards, Quietly Drop Brexit Entry Requirements for CTA*, BiometricUpdate.com, 10 III 2023, [online] <https://www.biometricupdate.com/202303/channel-islands-begin-accepting-french-id-cards-quietly-drop-brexit-entry-requirements-for-cta>, 1 XII 2023.

⁴² *Pilot Scheme for French Day-Trippers Launched Today*, The Official Website for the States of Guernsey, 26 IV 2023, [online] <https://www.gov.gg/article/196065/Pilot-scheme-for-French-day-trippers-launched-today>, 1 XII 2023.

ZAKOŃCZENIE

Funkcjonujące na obszarze Wysp Normandzkich dependencje z kilku względów są interesującym przypadkiem jednostek geopolitycznych. Po pierwsze, status baliwatów na arenie międzynarodowej jest wyjątkowy, ponieważ mają relacje z Wielką Brytanią, które nie są zapisane w żadnym akcie prawnym o randze konstytucyjnej. Po drugie, zarówno Baliwat Jersey, jak i Baliwat Guernsey mają potencjał do tego, aby uzyskać kiedyś pełną niezależność.

Zachodzące na świecie zmiany, związane z powstawaniem nowych państw czy też aspiracjami niektórych jednostek geopolitycznych do uzyskania takiego statusu, mają również wpływ na to, co się dzieje na Wyspach Normandzkich. W wyniku przeprowadzonych badań uzyskano następujące odpowiedzi na postawione na początku pracy pytania badawcze. W przypadku pierwszego pytania należy podkreślić, że w przestrzeni publicznej na Wyspach Normandzkich pojawiają się postulaty dotyczące refleksji nad dalszą przyszłością ich statusu. Mimo to rozważane są różne pomysły dotyczące związku pomiędzy baliwatami, jak i ich relacji z Wielką Brytanią. Koncepcja utworzenia konfederacji ma sens, bo sam archipelag stałby się podmiotem o większym znaczeniu na arenie międzynarodowej. Z drugiej strony istniejące odrębności nie są łatwe do pogodzenia. Systemy prawny, fiskalny i sądowniczy wymagałyby ujednolicenia, co nie jest zadaniem łatwym. Obecnie trudno mówić o silnych tendencjach, które mogłyby w najbliższym czasie skutkować uzyskaniem niepodległości, mimo pojawiających się w przeszłości tarć w stosunkach z Wielką Brytanią w sprawach podatkowych⁴³.

Odpowiedzi na pytanie drugie i trzecie również mają związek z niejasnym statusem zarówno Baliwatu Jersey, jak i Baliwatu Guernsey. Z pewnością brexit wywołał niepewność wśród mieszkańców oraz władz Wysp Normandzkich. Wydawało się, że proces spowoduje ich odseparowanie od innych państw niż Wielka Brytania. Mimo zachodzących zmian i powstałego konfliktu w relacjach z Francją w związku z połowem ryb współpraca z departamentami francuskimi nadal się rozwija. Szerszy konflikt z Francją, która odpowiada za dostarczanie większości energii elektrycznej na Wyspy Normandzkie, byłby dla ich przyszłości katastrofalny. Dodatkowo w Brukseli wciąż funkcjonuje przedstawicielstwo Wysp Normandzkich. Wyjście Wielkiej Brytanii z UE spowodowało, że rządzący w analizowanych dependencjach szukali dialogu z europejskimi państwami, czego przykładem było wypracowanie rozwiązań zmierzających do poprawy sytuacji w lokalnej turystyce. Jednocześnie, ze względów pragmatycznych, nadal rozwija się współpraca z Wielką Brytanią w zakresie handlu.

Podstawowe pytanie brzmi: jak by miała wyglądać wskazana w tytule niezależność i na czym miałyby polegać? Odpowiedź nie jest prosta ze względu na różne wizje tej niezależności, ale i dynamiczną sytuację międzynarodową. Wydaje się, że obecny status

⁴³ S. Bowers, *Jersey Threatens to Break with UK Over Tax Backlash*, „The Guardian” 2012, 26 VI, [online] <https://www.theguardian.com/uk/2012/jun/26/jersey-threatens-independence-tax-backlash>, 1 XII 2023.

jest wygodny dla mieszkańców Wysp Normandzkich. Mikropaństwa mają trudności w radzeniu sobie z wieloma sprawami, np. dotyczącymi obronności czy wsparcia na arenie międzynarodowej. Brak silnych tendencji zmierzających do uniezależnienia się nie pozwala na przewidywanie zmiany statusu Wysp Normandzkich w najbliższych latach. Ich strategiczne położenie nie jest również bez znaczenia dla Brytyjczyków. Wpływ na przyszłość analizowanych zależności z pewnością będzie miała Wielka Brytania, współpraca z którą dotychczas przynosi wszystkim zainteresowanym raczej więcej korzyści niż strat, o czym świadczy ich długi związek.

BIBLIOGRAFIA

- Alderney Presidential Role Attracts Three Nominees*, BBC News, I VI 2011, [online] <https://www.bbc.com/news/world-europe-guernsey-13617233>.
- Backer R. i in., *Metodologia badań politologicznych*, Warszawa 2016.
- Bailhache P., *Conference proceedings – Confederation of the Channel Islands? – Next steps*, „Jersey and Guernsey Law Review” 2013, vol. 17, no. 1, [online] https://www.jerseylaw.je/publications/jglr/Pages/JLR1302_Bailhache.aspx.
- Brytyjskie uzbrojone łodzie skierowane na wyspę Jersey*, money.pl, 6 V 2021, [online] <https://www.money.pl/gospodarka/brytyjskie-uzbrojone-lodzie-skierowane-na-wyspe-jersey-6636779090750304a.html>.
- Channel Islands Brussels Office, [online] <https://channelislands.eu/cibo>.
- Channel Islands*, Commonwealth Chamber of Commerce, [online] <https://commonwealth-chamber.com/associated-territories/channel-islands>.
- Constitution, position and customs territory*, Government of Jersey, [online] <https://www.gov.gg/article/152732/Constitution-position-and-customs-territory>.
- Constitution Review Group release second interim report*, Government of Jersey, 2008, 30 VII, [online] <https://www.gov.je/News/2008/Pages/JerseysConstitution.aspx>.
- Eska-Mikołajewska J., *Instytucja sądziego pokoju na Wyspach Normandzkich*, [w:] *Sądownictwo pokoju. Rozwiązania zagraniczne z perspektywy krajowej*, red. P. Mostowik, A. Poglódek, Warszawa 2022.
- Government, History and Culture*, Government of Jersey, [online] <https://www.gov.je/LifeEvents/MovingToJersey/WhyChooseJersey/pages/government.aspx>.
- Government*, States of Alderney, [online] <https://alderney.gov.gg/government>.
- Hersey F., *Channel Islands Begin Accepting French ID Cards, Quietly Drop Brexit Entry Requirements for CTA*, BiometricUpdate.com, 10 III 2023, [online] <https://www.biometricupdate.com/202303/channel-islands-begin-accepting-french-id-cards-quietly-drop-brexit-entry-requirements-for-cta>.
- History*, Channel Islands Brussels Office, [online] <https://channelislands.eu/history>.
- Information on the Location of the Islands and Their Constitution*, The Official Website for the States of Guernsey, [online] <https://www.gov.gg/article/120176/Information-on-the-location-of-the-islands-and-their-constitution>.

- Jersey and UK Agree Framework for Developing Jersey's International Identity*, Government of Jersey, 1 V 2007, [online] <https://www.gov.je/News/2007/Pages/JerseyandUKagreeframeworkfordevelopingJerseysinternationalidentity.aspx>.
- Jersey threatens to break with UK over tax backlash*, „The Guardian” 2012, 26 VI, [online] <https://www.theguardian.com/uk/2012/jun/26/jersey-threatens-independence-tax-backlash>.
- Jersey's Relationship with the UK and EU*, Government of Jersey, [online] <https://www.gov.je/Government/Departments/JerseyWorld/pages/relationshippeuanduk.aspx>.
- Jeune J., *Tourism Boost for Jersey as French Visitors Are Allowed Day Trips with ID Cards*, „Jersey Evening Post” 2023, 7 III, [online] <https://jerseyeveningpost.com/news/2023/03/07/tourism-boost-for-jersey-as-french-visitors-are-allowed-day-trips-with-id-cards>.
- Kawecka-Wyrzykowska E., Ambroziak Ł., *Brexit. Wybrane implikacje ekonomiczne dla Polski*, „Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics” 2021, nr 4, <https://doi.org/10.33119/gn/143261>.
- Konopka A., *Brytyjskie łodzie patrolowe powrócą z Jersey do swojej bazy*, gospodarkamorska.pl, 7 V 2021, [online] <https://www.gospodarkamorska.pl/brytyjskie-lodzie-patrolowe-powroca-z-jersey-do-swojej-bazy-58851>.
- Leach M., *LISTEN: Sark Seigneur Critical of Government's Lack of Planning*, „Bailiwick Express Jersey Edition” 2022, 15 III, [online] <https://www.bailiwickexpress.com/jsy/news/listen-sark-seigneur-critical-governments-lack-planning>.
- The Lieutenant-Governor*, Guernsey Government House, [online] <https://www.governmenthouse.gg/article/156813/The-Lieutenant-Governor>.
- Members of the States*, States of Jersey. States Assembly, [online] <https://statesassembly.gov.je/about/membersmeetingsproceedings/Pages/AboutMembers.aspx>.
- Piękoś K., *Problematyka współczesnych terytoriów zależnych na przykładzie Alderney*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2020, nr 29, <https://doi.org/10.19195/1643-0328.29.2>.
- Pilot Scheme for French Day-Trippers Launched Today*, The Official Website for the States of Guernsey, 26 IV 2023, [online] <https://www.gov.gg/article/196065/Pilot-scheme-for-French-day-trippers-launched-today>.
- Potocki M., *Mała wojna połowowa o Jersey z brexitem w tle*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2021, 10 V, [online] <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8158504,wyspa-jersey-brexit-rybolowstwo-francja.html>.
- Role of the Lieutenant-Governor*, Office of the Lieutenant-Governor, [online] <https://www.governmenthouse.gov.je/lieutenantgovernor/roleofthecurrentlieutenantgovernor-2>.
- Rydzewska A., *Aktywność zewnętrzna podmiotów subpaństwowych na przykładzie Katalonii*, „Alcumena. Pismo Interdyscyplinarne” 2020, nr 4.
- Sark Asks – Who Wants to Be a Conseiller?*, „Guernsey Press” 2023, 24 X, [online] <https://guernseypress.com/news/2022/10/24/sark-asks--who-wants-to-be-a-conseiller>.
- Sark Seneschal Role Divide Date Set*, BBC News, 9 I 2013, [online] <https://www.bbc.com/news/world-europe-guernsey-20943899>.
- Second Interim Report of the Constitution Review Group*, Government of Jersey, [online] <https://www.gov.je/ImportedNewsObject/SecondInterimReportoftheConstitutionReviewGroup.pdf>.

- Sovereignty or Dependency on Agenda at Conference*, „Jersey Evening Post” 2010, 17 IX, [online] <https://jerseyeveningpost.com/news/2010/09/17/sovereignty-or-dependency-on-agenda-at-conference>.
- The States of Guernsey*, Commonwealth Enterprise and Investment Council, [online] <https://www.cweic.org/strategic-partners/the-states-of-guernsey>.
- Torrance D., *The Crown Dependencies*, House of Commons Library 21 II 2023, [online] <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8611/CBP-8611.pdf>.
- Toszek B.H., *Sytuacja brytyjskich terytoriów zależnych w Europie po przystąpieniu Wielkiej Brytanii do Wspólnot Europejskich*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Acta Politica” 2009, nr 21.
- Why do Channel Islanders Call the Queen the Duke of Normandy?*, ITV, 22 IX 2022, [online] <https://www.itv.com/news/channel/2022-09-09/why-do-channel-islanders-call-the-queen-the-duke-of-normandy>.
- Żelichowski R., *Modelowa okupacja hitlerowska Wielkiej Brytanii w II wojnie światowej*, „Dzieje Najnowsze” 2019, t. 51, nr 4, <https://doi.org/10.12775/DN.2019.4.02>.
- Żuk M., *Związki wyspy Sark z Unią Europejską*, [w:] *Pierwsza pięciolatka. Małe państwa Europy Środkowo-Wschodniej w Unii Europejskiej*, red. R. Żelichowski, Warszawa 2010.

Karol PIĘKOŚ – doktor, adiunkt w Instytucie Nauk o Polityce Uniwersytetu Rzeszowskiego. Od 2016 roku członek Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, a od 2022 roku sekretarz Oddziału Rzeszowskiego Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich. W latach 2018-2019 zrealizował grant badawczy dla młodych naukowców pt. *Status ustrojowy europejskich terytoriów zależnych*. W latach 2020-2022 brał czynny udział w projekcie badawczym *Przemiany ustrojowe w państwach demokratycznych współczesnego świata*, realizowanym przez Ośrodek Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. W 2023 roku obronił z wyróżnieniem dysertację doktorską: *Instytucja stanów nadzwyczajnych w polskiej praktyce politycznej*. W swojej działalności naukowej prowadzi badania z zakresu praw człowieka, funkcjonowania obszarów niesuwerennych w stosunkach międzynarodowych, samorządu terytorialnego oraz funkcjonowania państwa w sytuacjach kryzysowych.